
КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 351:88

DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2020.4.13>

Л. М. Дубчак

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри парламентаризму
та політичного менеджменту
Національної академії державного управління
при Президентіві України

РОЗВИТОК МЕХАНІЗМІВ ЗАХИСТУ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗАСУДЖЕНИХ У МІЖНАРОДНІЙ ТА ВІТЧИЗНЯНІЙ ПРАВОЗАХИСНІЙ СИСТЕМІ

Досліджено проблеми становлення та розвитку правозахисної сфери щодо неповнолітніх засуджених на міжнародному рівні й в Україні безпосередньо.

Підкреслена роль уваги міжнародної спільноти до розв'язання проблем у цій сфері, що сприяло реформуванню каральної системи щодо неповнолітніх засуджених у напрямку її гуманізації. Проаналізовано еволюцію закріплення в міжнародному законодавстві принципів гарантій захисту прав неповнолітніх засуджених. Звернулися до аналізу основоположних міжнародних нормативно-правових актів, котрими визначилися правові стандарти у сфері захисту прав неповнолітніх засуджених. З'ясували, що інституціоналізація сфери захисту прав і свобод людини й громадянина, в тому числі дитини, неповнолітніх, пройшла досить довгий історичний шлях. Однак лише в 1990-х роках розбудова демократичних інститутів у цивілізованому світі сприяла досягненню позитивних результатів у цій сфері.

Визначили, що на суспільство покладена особлива відповідальність у забезпеченні необхідної реакції на вчинений злочин неповнолітнім, зокрема в питанні винесення йому вироку з метою покарання, оскільки йдеться про особу, котра ще не є фізично, соціально й психічно зрілою, відповідно, не досягла повної самостійної дієздатності, тобто повноліття (18 років).

Викладено особливості реалізації сучасної української карально-виконавчої політики щодо неповнолітніх засуджених, в основі якої лежать вищі принципи гуманності. Визначені організаційно-правові механізми гарантій захисту прав неповнолітніх засуджених. Підкреслено, що всі кроки в напрямі забезпечення гуманізації в кримінально-виконавчій сфері, котрі здійснюються останні двадцять років в Україні, спрямовані на максимальну реалізацію державної політики у сфері захисту прав людини й громадянина. Визначено, що захист прав неповнолітніх засуджених в умовах відбування покарання в карально-ресоціалізаційних чи реабілітаційних закладах в Україні забезпечується створенням відповідних умов перебування неповнолітніх у цих закладах. Також акцентували увагу на тому, що з метою досягнення позитивних результатів у цьому напрямі потрібно максимально залучати громадянське суспільство.

Ключові слова: неповнолітні засуджені, права неповнолітніх засуджених, захист прав неповнолітніх засуджених, сфера правозахисної політики, організаційно-правові механізми захисту прав неповнолітніх засуджених.

Постановка проблеми. Розвиток організаційно-правових механізмів захисту прав і свобод людини й громадянина

відбувався в складних історичних умовах інституціоналізації правозахисної сфери. Нині це є невіддільною складовою частиною забезпечення державної політики кожної демократичної держави у сфері

захисту прав і свобод людини й громадянина. Однак на міжнародному рівні формування стандартів організаційно-правових механізмів захисту прав і свобод людини й громадянина мав свої особливості.

Еволюція людства в напрямку утвердження цивілізованих форм відносин між людьми з особливою увагою до забезпечення гарантій захисту прав і свобод людини й громадянина відбувалася від розв'язання цих проблем на релігійному, етичному й філософському рівні до власне політико-правового.

Інституалізація сфери захисту прав і свобод людини й громадянина у світовому цивілізованому товаристві відбувалася досить складно. Певні успіхи на цьому шляху можна відзначити лише наприкінці ХХ століття, коли в сучасних цивілізованих країнах стала активно впроваджуватися державна політика щодо захисту прав і свобод кожного громадянина, незалежно від фізіологічних, соціальних та інших особливостей. З часом це поширилося на сферу захисту прав осіб, котрі стали на шлях неправої поведінки, й зокрема неповнолітніх, особливо на етапі здійснення правосуддя та покарання.

Натепер розв'язання проблем захисту прав неповнолітніх засуджених виділений в окрему правозахисну сферу в державній політиці сучасних розвинених держав, які обрали орієнтир на демократичні цінності. Нагальним розв'язання цих проблем є і для України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У межах актуального наукового дослідження в статті звернулася до аналізу історії становлення та розвитку міжнародного й вітчизняного законодавства у сфері захисту прав і свобод людини й громадянина, й зокрема захисту прав неповнолітніх засуджених.

Також автор звернулася до наукових праць К. Левченко, М. Ребкало, К. Бучковські, С. Шліва, К. Савського, К. Конашевського, в котрих досліджувалися проблеми захисту прав неповнолітніх засуджених у контексті сучасних демократичних цінностей державної політики України й на міжнародному рівні в умовах глобалізації. Звернулася і до авторських наукових публікацій, в котрих розглядала проблеми захи-

сту прав засуджених, здійснення покарання неповнолітніх засуджених тощо [2; 3; 13]. Саме дослідницькі пошуки зазначених науковців дозволяють заглибитися у визначені проблеми й сприяють розв'язанню поставлених в актуальній статті завдань.

Мета статті – визначити основні засади становлення та розвитку організаційно-правових механізмів захисту прав неповнолітніх засуджених на міжнародному рівні й в Україні.

Виклад основного матеріалу. Особливою категорією осіб в соціальній спільноті є неповнолітні, котрі стали на шлях протиправної чи злочинної поведінки. Злочин за будь-яких обставин, незалежно від суб'єкта його чинення, є суспільно-небезпечним діянням, за чинення якого повинне накладатися покарання на винувату особу, й цим забезпечуватися відповідна реакція суспільства з метою самозахисту й запобіганню в майбутньому від нього.

Однак в ситуації чинення злочину неповнолітньою особою на суспільство покладена особлива відповідальність у забезпеченні необхідної реакції на нього, зокрема щодо винесення вироку з метою покарання, оскільки йдеться про особу, котра ще не є фізично, соціально й психічно зрілою, відповідно, не досягла повної самостійної дієздатності, тобто повноліття (18 років). На суспільстві лежить завдання за будь-яких обставин забезпечувати таку категорію громадян особливою турботою та допомогою старших наставників, громадськості й держави, й зокрема в питаннях гарантування захисту їхніх прав.

Інституціоналізація сфери захисту прав і свобод людини й громадянина, в тому числі дитини, неповнолітніх, пройшла досить довгий історичний шлях. Закріплення принципів прав і свобод людини й громадянина на міжнародному рівні відбулося з початку ХХ століття у важливих міжнародних документах: Женевській декларації прав дитини, прийнятій Генеральною Асамблеєю Ліги Націй у 1924 році; Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 рік) [4], Декларації прав дитини, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН від 20 листопада 1959 року (Резолюція 1386 (XIV) (Declaration of the Rights

of the Child, 1959) [1]; Мінімальних стандартних правилах ООН, які стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила», 1985 рік) [9]; Конвенції про права дитини, затвердженої ООН 20 листопада 1989 року (ратифіковано в Україні в 1991 році) [5] та інших.

У першому міжнародному документі в Женевській декларації від 1924 року, яким закріплювалися гарантії захисту прав і свобод дитини, вже акцентувалася увага на важливості створення умов для нормального фізичного й психічного розвитку дитини, на правах дитини на допомогу, належну освіту й захист. Так, тут були визначені п'ять основних політичних ініціатив щодо прав дитини, які згодом стали частиною системи міжнародного права. Але, що важливо для нас в рамках викладення актуальної теми, в зазначеному документі в другому пункті програми вперше звернули увагу на дітей, котрі стали на шлях протиправної поведінки. Тут зазначалося: «дитина, яка допустила помилку, повинна бути виправлена <...>» [8].

Наступним важливим міжнародним документом, яким зроблено важливий крок до визнання дітей юридичними особами й в якому була підкреслена увага до проблеми захисту прав дитини, стала Женевська декларація 1959 року [1]. Так, в преамбулі зазначеного документа вказано, що дитина через свою фізичну й психічну незрілість потребує особливого догляду й уваги, включаючи правовий захист, як до, так і після народження. Зазначене конкретизується в п'ятому принципі Декларації: «дитина з фізичним, психічним або соціальним обмеженням повинна отримувати спеціальне лікування, освіту й догляд» [1]. А необхідність гарантії захисту прав неповнолітніх правопорушників можна знайти у восьмому принципі Декларації: «Дитина за будь-яких обставин повинна бути серед тих, хто першим отримує захист і допомогу» [1]. Відповідно, не конкретизуючи поняття «будь-які обставини», очевидне включення в обсяг зазначеного поняття обставин, за яких дитина (неповнолітній) стала на шлях протиправної чи злочинної поведінки.

Важливим міжнародно-правовим документом, котрим була покладена місія регулювання сфери захисту прав неповнолітніх, які мали конфлікт із законом, стали Стандартні мінімальні правила ООН щодо ювенальної юстиції (Пекінські правила, 1985 рік; Мінімальні стандартні правила ООН, 1985 рік [9]). У цьому документі була приділена особлива увага проблемі захисту прав неповнолітніх під час здійснення правосуддя.

Регулювання зазначеним документом сфери захисту прав неповнолітніх під час здійснення правосуддя стало важливим кроком у розвитку правозахисної системи у всьому цивілізованому світі. Цінність зазначеного документа полягає в тому, що тут мінімальні стандартні правила були сформульовані таким чином, що їх надалі можна було застосовувати до різних правових систем.

Згідно з Мінімальними стандартними правилами ООН від 1985 року, найважливішим правилом судочинства щодо неповнолітніх стало забезпечення принципу пропорційності у визначенні застосування каральних заходів для неповнолітніх правопорушників чи то злочинців до складу правопорушення з урахуванням не лише мети покарання, а й подальшої можливості ресоціалізації особистості. Водночас під час винесення судового рішення з вираженням щодо неповнолітнього мала акцентуватися увага на важливості врахування його особливостей, пов'язаних із фізичною, психічною та соціальною незрілістю.

Також у Пекінських правилах закріплювалися основні права неповнолітніх під час здійснення правосуддя, зокрема в дотриманні принципу презумпції невинуватості (презумпції невинності), а також права на інформування про звинувачення, відмови в наданні показань, права мати адвоката, права на присутність батьків або опікуна, права на безпосередню зустріч зі свідками, права на апеляцію до вищого суду. Водночас у документі підкреслювалося, що всі ці права повинні бути гарантовані на всіх етапах судового процесу [9].

Іншим важливим міжнародно-правовим документом, що регулює захист прав дітей і неповнолітніх, була Конвенція про

права дитини, прийнята ООН 20 листопада 1989 року [5].

Нормативне регулювання сфери захисту прав дітей, неповнолітніх у міжнародних документах спонукало до створення відповідних правових інститутів, на які було покладено завдання контролю на міжнародному рівні сфери захисту прав дітей, включаючи неповнолітніх, і зокрема неповнолітніх засуджених. Одним із перших таких міжнародних правозахисних інститутів став Комітет із прав дитини, який розпочав свою діяльність 27 лютого 1991 року.

Оцінюючи розвиток організаційно-правових механізмів захисту прав дітей, неповнолітніх, у тому числі засуджених неповнолітніх, зазначимо, що в 1990-х роках розбудова демократичних інститутів у цивілізованому світі сприяла досягненню позитивних результатів у цій сфері.

Інституціоналізація правозахисної сфери щодо неповнолітніх засуджених спонукала до реформ, спрямованих на гуманізацію кримінально-процесуальних заходів, у всій правозахисній системі повсюди в цивілізованому світі. І це особливо стало помітно останні 30 років як у сфері здійснення правосуддя, так і у сфері покарання.

Загалом реформи у сфері правозахисної політики щодо неповнолітніх засуджених у цивілізованому світі відбувалися в чотирьох напрямках:

- у процесуальному розрізі, де особлива увага приділялася забезпеченню правовими гарантіями неповнолітньої особи як громадянина в процесі судочинства;
- стосовно винесення судових рішень, коли більше уваги приділяється необхідності врахування в системі покарання стратегії позитивного впливу на перевиховання шляхом мінімального втручання кримінальних інструментів і заходів;
- залучення інституту медіації в процесі ресоціалізації задля посилення позитивного соціального впливу й мінімізації обтяжливих ефектів від перебування в закритих установах відбування покарання для неповнолітніх засуджених;
- у посиленні соціального контролю за застосуванням різних ресоціалізаційних заходів щодо неповнолітніх засуджених із метою запобігання порушенням їхніх прав.

Україна також стала на шлях впровадження зазначених реформ із метою втілення міжнародних стандартів у сфері захисту прав і свобод людини й громадянина. Хоча натепер в Україні не існує окремого юридичного документа, яким би регулювалася виключно сфера захисту прав неповнолітніх, які стали на шлях протиправної чи злочинної поведінки й проти яких винесений каральний вирок, однак у вітчизняній правозахисній сфері ці проблеми на досить суттєвому рівні розв'язуються.

Значні зрушення в напрямі впровадження реформ у кримінально-виконавчій системі з метою гуманізації покарання щодо засуджених взагалі й до неповнолітніх зокрема відбулися з початку 2000-х років з ухваленням 5 квітня 2001 року Кримінального кодексу України [6]. Новий Кримінальний кодекс України в окремому XVIII розділі «Особливості кримінальної відповідальності й покарання неповнолітніх» регулював проблеми, пов'язані з неповнолітніми засудженими. Цим підкреслювалося особлива значущість уваги до розв'язання всіх проблем у здійсненні покарання щодо них [6].

Надалі українські правотворці в законодавчій діяльності все більше звертали увагу на неповнолітніх, у результаті чого протягом наступних 20 років було ухвалено ще ряд нормативно-правових актів і вносилися зміни до чинного законодавства, котрими по-новому регулювалася сфера відносин із неповнолітніми в питаннях винесення каральних вироків і здійснення карально-ресоціалізаційних впливів.

Значних змін зазнала сфера карально-ресоціалізаційних впливів щодо неповнолітніх у зв'язку з ухваленням 13 квітня 2012 року Кримінального процесуального кодексу України й 5 лютого 2015 року Закону України «Про пробацію» [11]. У результаті ухвалення згаданого закону розпочав діяльність інститут пробації.

Слід відзначити, що правдива гуманізація в кримінально-виконавчій сфері в Україні відбулася саме із запровадженням інституту пробації, яким запропоновано було посилення ресоціалізаційних впливів на засуджених в умовах відбу-

вання покарання на волі, що стало альтернативним до перебування в закритих закладах відбування покарання. Зрештою, це визначилося необхідним усвідомленням того, що в'язниці об'єктивно не є придатним місцем для забезпечення позитивного впливу на засуджених задля соціальної реабілітації. І найбільше це стосується саме неповнолітніх засуджених.

Підкреслимо, що всі кроки в напрямі забезпечення гуманізації в кримінально-виконавчій сфері, котрі здійснюються останніми роками в Україні, спрямовані на максимальну реалізацію державної політики у сфері захисту прав людини й громадянина. Важливими елементами впровадження механізмів регулювання сфери захисту прав неповнолітніх, котрі відбувають кримінальне покарання у відповідних установах виконання покарань України, на що також звертає увагу М. Ребкало [12], є:

- дотримання конкретних заходів впливу на цю категорію засуджених шляхом створення належних умов життя, що відповідають людській гідності й нормам, прийнятим у суспільстві;

- мінімізація негативних наслідків перебування в закритих закладах відбування покарання та зосередження уваги на розвитку почуття поваги до себе й інших засуджених;

- створення умов для розвитку соціальних якостей особистості неповнолітніх засуджених шляхом пошуку механізмів встановлення суспільно корисних зв'язків із родичами;

- організація освітньої, культурної та просвітницької діяльності з метою формування високих моральних та інтелектуальних якостей особистості неповнолітніх засуджених.

Реалізація таких заходів у сфері захисту прав неповнолітніх засуджених стала можлива через створення окремих спеціальних установ, котрим відведена, згідно з Кримінально-виконавчим кодексом (далі – КВК), роль здійснення покарання та ресоціалізації неповнолітніх, котрі стали на шлях злочину. В Україні такими спеціальними закладами відбування покарання для неповнолітніх є виховні колонії (ст. 11 (2) КВК) і слідчі ізолятори (далі – СІЗО) для здійснення арешту (ст. 15 (2) КВК) [7].

Згідно з Кримінально-виконавчим кодексом, виховні колонії – це пенітенціарні установи кримінально-виконавчої системи держави, які підпорядковуються (організуються та ліквідовуються) центральному органу виконавчої влади в системі Міністерства юстиції, який реалізує політику держави у сфері виконання покарань і пробації. У зазначених установах відбувають покарання неповнолітні правопорушники віком від 16 до 18 років (за особливо тяжкі злочини – із 14 років). Для закріплення результатів виправлення та завершення навчання після досягнення повноліття засуджені можуть залишатися відбувати покарання у виховній колонії до 22 років [7].

Інші типи установ, про які було згадано, – СІЗО, згідно з п. 2 ст. 15 Кримінально-виконавчого кодексу призначені для неповнолітніх засуджених за незначні правопорушення, котрим на момент винесення вироку було 16 років [7].

Не залишаються поза увагою в системі ресоціалізаційних впливів також і неповнолітні правопорушники, до яких рішенням суду застосовуються впливи перевихованого характеру у відповідних закладах соціальної реабілітації, котрі знаходяться в підпорядкуванні Міністерства освіти й науки України. Такими закладами соціальної реабілітації є школи й професійні училища соціальної реабілітації.

У зазначені заклади неповнолітні направляються Міністерством освіти й науки України у віці від 11 до 14 років на підставі рішення суду за вчинене правопорушення, що має ознаки суспільно-небезпечного діяння. І утримуватися вони тут можуть не більше як три роки. Відповідно, до професійного училища соціальної реабілітації неповнолітні направляються у віці від 14 до 18 років на термін не більше як три роки за вчинені злочини або скоєння правопорушення.

Захист прав неповнолітніх засуджених в умовах відбування покарання в зазначених вище карально-ресоціалізаційних чи реабілітаційних закладах в Україні забезпечується створенням відповідних умов перебування неповнолітніх у цих закладах.

По-перше, такі заклади для неповнолітніх засуджених мають спеціальну струк-

туру закладу, облаштування території, що відрізняється від закладів відбування покарання для дорослих. Обов'язковою умовою у виховних колоніях є обладнання спортивних майданчиків із необхідним комплексом спортивного інвентарю. Також тут передбачений плац для шиккування всіх засуджених колонії.

По-друге, для неповнолітніх у таких закладах відведена особлива увага до їх умов утримання, зокрема до організації житлово-побутових умов. Так, для таких вихованців у порівнянні з дорослими застосовуються підвищені норми харчування, з більшою калорійністю. Також на відміну від дорослих засуджених неповнолітнім харчування, одяг, взуття, білизна, комунально-побутові послуги надаються безоплатно.

По-третє, важливим також в організації закладів відбування покарання для неповнолітніх є посилена увага до освітньо-виховних впливів. Тому при виховних колоніях мають функціонувати також школи, бібліотеки, центр психоемоційного розвантаження тощо.

Кримінально-виконавчим кодексом в окремих статтях визначені вимоги до організації перебування засуджених неповнолітніх у відповідних закладах відбування покарання, які відрізняються від дорослих, зокрема:

- дотримання роздільного тримання неповнолітніх від інших категорій засуджених, зокрема дорослих, під час виконання покарання у виді арешту й позбавлення волі (п. 1 ст. 51, п. 1 ст. 92 Кримінально-виконавчого кодексу);

- неповнолітні мають дозвіл на організацію короткострокових побачень без обмеження їхньої кількості з родичами або іншими особами в присутності представника колонії (п. 4 ст. 51 КВК);

- засудженим неповнолітніх до арешту надається дозвіл на більший час для прогулянок (дві години), ніж дорослим (п. 5 ст. 51 КВК);

- переміщення неповнолітніх засуджених здійснюється під вартою окремо від дорослих (п. 2 ст. 88 КВК);

- забороняється застосовувати до неповнолітніх заходи фізичного впливу, спеціальні засоби й зброю, а також гамівну сорочку (п. 3 ст. 106 КВК);

- забороняється неповнолітнім курити у виховних колоніях (п. 4 ст. 107 КВК);

- після звільнення неповнолітні, які позбавлені батьківського піклування, в необхідних випадках спрямовуються службами у справах дітей до шкіл-інтернатів або над ними встановлюється опіка чи піклування (п. 3 ст. 156 КВК);

- неповнолітні, які звільнені від відбування покарання, спрямовуються до місця проживання в супроводі родичів або працівника колонії (п. 3 ст. 157 КВК) [7].

Задля системного й ефективного позитивного впливу на перевиховання неповнолітніх засуджених нормами кримінально-виконавчого права передбачена особлива увага до залучення різних інституцій громадянського суспільства (ст. 149 КВК). Їм відведена роль сприяння адміністрації виховної колонії в організації навчально-виховного процесу й зміцненні матеріально-технічної бази колонії, здійснення громадського контролю та оцінки рівня дотримання прав людини, розв'язання питань соціального захисту засуджених, трудового й побутового влаштування осіб, які звільняються. Кримінально-виконавчим кодексом передбачено, що для реалізації такої участі громадськості в ресоціалізації неповнолітніх засуджених при виховних колоніях може створюватися піклувальна рада з представників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій [7].

Цим підтверджується думка, що загалом захист прав людини покладений як зобов'язання перед державою не лише на державні органи влади, але й на все громадянське суспільство, приватні структури, підприємства й кожного окремого громадянина [2]. Отже, конкретним прикладом у розв'язанні проблем ресоціалізації неповнолітніх правопорушників і злочинців відзначається участь всього громадянського суспільства, а не лише спеціальних установ виконання покарання.

Висновки і пропозиції. В умовах розвитку міжнародної та вітчизняної правозахисної системи на кінець ХХ століття сформувалися досить ефективні механізми захисту прав неповнолітніх засуджених, які спрямовані на гуманізацію криміналь-

ного покарання щодо останніх. Очевидне те, що будь-які заходи покарання до такої категорії засуджених через те, що неповнолітні ще фізично, морально й інтелектуально незрілі, повинні якнайбільше бути спрямовані на гарантії захисту їхніх прав, а, відповідно, метою організації кримінального впливу має стати ресоціалізація.

В Україні з початку 2000-х років відбулися суттєві зміни в кримінально-виконавчій державній політиці щодо неповнолітніх засуджених. Основними кроками в напрямі реформування в'язничної служби було створення відповідних умов відбування покарання та ресоціалізації неповнолітніми засудженими, за яких максимально можна було б досягнути гарантій захисту їхніх прав. Це вплинуло й на формування новітніх підходів до організації системи взаємодій із засудженими, спрямованих на перевиховання. Великим кроком на шляху до поставленої мети стало запровадження інституту пробації.

Однак ще є певні проблеми на цьому шляху. Зокрема, потребує більшої уваги держави й громадянського суспільства організація поступового життя неповнолітнього (працевлаштування та допомоги в розв'язанні житлових проблем після відбування покарання).

Перспективою подальших досліджень можуть стати науково-теоретичні й науково-прикладні дослідження та розробки, зміст яких детальніше й ширше дозволить проаналізувати необхідність та ефективність реалізації новітніх підходів до визначення міжнародних організаційно-правових механізмів захисту прав неповнолітніх засуджених та їх впровадження в українській правозахисній сфері.

Список використаної літератури:

1. Декларація прав дитини : прийнята резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 р. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text (дата звернення: 20.10.2020).
2. Дубчак Л.М. Міжнародна політика захисту прав людини в умовах глобалізації. *Право та державне управління*. 2019. № 1 (34) Том 2. С. 45–51. URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2019/tom_2/9.pdf (дата звернення: 20.10.2020).
3. Дубчак Л.М. Організаційно-правові механізми захисту прав осіб, позбавлених волі. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2018. Том 29 (68). № 1. С. 65–69. URL: file:///C:/Users/Serg/Downloads/sntvupa_2018_29_1_14.pdf (дата звернення: 20.10.2020).
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 р. № 995_004 : ратифікована Законом України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР. *База даних «Законодавство України»*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 20.10.2020).
5. Конвенція про права дитини : Міжнародний документ ООН від 20 листопада 1989 р. № 995-021., ратифікований Постановою ВРУ від 27 лютого 1991 р. № 789-XII. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 20.10.2020).
6. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III / Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 20.10.2020).
7. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11 липня 2003 р. № 1129-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення: 20.10.2020).
8. Левченко К.Б. Двадцять років Конвенції ООН про права дитини. *Права людини в Україні. Інформаційний портал Харківської правозахисної групи*. 23 листопада 2009 р. URL: <http://khp.org/index.php?id=1258983351> (дата звернення: 20.10.2020).
9. Мінімальні стандартні правила ООН, які стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила») від 28 листопада 1985 р. № 995_211. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_211#Text (дата звернення: 20.10.2020).
10. Правила Організації Об'єднаних Націй щодо захисту неповнолітніх, позбавлених волі, від 14 грудня 1990 р. № 995_205. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_205#Text (дата звернення: 20.10.2020).

11. Про пробацію : Закон України від 05 лютого 2015 р. № 160-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text> (дата звернення: 20.10.2020).
12. Ребкало М. М. Напрями удосконалення механізму державно-управлінського впливу на захист дітей, які перебувають у конфлікті із законом. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. 2014. № 1 (72). С. 295–298. URL: <https://economic-vistnic.stu.cn.ua/tmppdf/1284.pdf> (дата звернення: 20.10.2020).
13. Dubchak L. Development of International Policy in the Field of Protection of Crime Victims' Rights in the Context of Globalization. *Kierunki działań w przestrzeni resocjalizacyjnej* / redakcja naukowa: A. Kotlenga, M. H. Kowalczyk, D. Mackojć. Toruń : Wydawnictwo A. Marszałek, 2020. S. 30–49.
14. Buczkowski K. Wymiar sprawiedliwości wobec nieletnich w wybranych krajach. Warszawa, 2018. 34 s. URL: <https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2018/08/IWS-Buczkowski-K.Wymiar-sprawiedliwosc5%9Bci-wobec-nieletnich.pdf> (дата звернення: 20.10.2020).
15. Sławomir Śliwa. Wybrane problemy resocjalizacji nieletnich w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych. Opole : Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu, 2013. 182 s. URL: <http://pedagogika.wszia.opole.pl/ebook/wybrane2013.pdf> (дата звернення: 20.10.2020).
16. Środowiskowy wymiar niedostosowania Teorie – badania – praktyka / pod redakcją K. Sawckiego i K. Konaszewskiego. Białystok : Wydział Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku, 2014. 119 s. URL: <https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/4619/1/Srodowiskowy%20wymiar%20niedostosowania.pdf> (дата звернення: 20.10.2020).

Dubchak L. Development of mechanisms for rights protection of juvenile convicts in international and domestic human rights policy

The problems of formation and development of human rights sphere towards juvenile convicts at the international level and in Ukraine are studied.

The role of the international community's attention to solving problems in this area was emphasized, which necessarily contributed to the reformation of the penal system for juvenile convicts towards its humanization. The evolution of enshrining the principles of guarantees for the protection of juvenile convicts rights in the international law was analyzed. We have addressed to the analysis of basic international regulations that set legal standards in the field of rights protection of juvenile convicts. It was found that the institutionalization of the protection of human and civil rights and freedoms, including those of children and minors, has come a long way. However, the development of democratic institutions in the civilized world contributed to the achievement of positive results in this area only in 1990s.

It was determined that society has a special responsibility in providing the necessary response to a juvenile's crime, in particular in sentencing him/her for punishment, as it is a person who is not yet physically, socially and mentally mature, and respectively has not reached full independent capacity, i.e. adulthood (18 years).

The peculiarities of implementation of the modern Ukrainian penitentiary policy towards juvenile convicts, which is based on the highest principles of humanity, is highlighted. Organizational and legal mechanisms of guarantees of rights protection of juvenile convicts were determined. It was emphasized that all the steps towards ensuring humanization in the penitentiary sphere, which have been carried out in the last twenty years in Ukraine, are aimed at maximizing the implementation of the state policy in the field of human and civil rights protection. It was determined that the rights protection of juvenile convicts in the conditions of serving sentences in the above-mentioned penal-resocialization or rehabilitation institutions in Ukraine is ensured by creating appropriate conditions for juveniles to stay in these institutions. It was also emphasized on the need to involve civil society as much as possible in order to achieve positive results in this direction.

Key words: *human and civil rights, crime, victims of crime, rights of crime victims, rights protection of crime victims, organizational and legal mechanism for protecting the rights of crime victims, law enforcement, restorative justice, criminal proceedings, victimization, restitution, compensation.*